

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
QENDRA E SHËRBIMEVE ARSIMORE

OLIMPIADA KOMBËTARE E HISTORISË
NË ARSIMIN E MESËM TË LARTË

Faza e dytë

Klasa 11

31 janar 2026

Udhëzime për nxënësin:

- Olimpiada fillon në orën 10:00 dhe mbaron në orën 13:00.
- Testi përmban 5 pyetje.
- Për secilën pyetje është lënë hapësira e nevojshme për të shkruar përgjigjen.

Për përdorim nga komisioni i vlerësimit

Pyetja	1	2	3	4	5
	10 pikë	10 pikë	10 pikë	9 pikë	11 pikë
Pikët e fituara					

Totali i pikëve të fituara

KOMISIONI I VLERËSIMIT

1.....

2.....

1. Mbretëria e Dardanisë, e vendosur në territorin që sot korrespondon pjesërisht me Kosovën dhe Maqedoninë e Veriut, luante një rol të rëndësishëm strategjik në Ballkan gjatë periudhës antike. Për shkak të vendndodhjes së saj midis Perandorisë Romake dhe territoreve të tjera ilire dhe maqedonase, Dardania ishte një zonë përplasjesh dhe bashkëpunimesh. Mbretërit dardanë krijuan aleanca me fise të tjera dhe shpesh luftonin kundër pushtuesve për të ruajtur pavarësinë e tyre, duke treguar aftësi të veçanta strategjike dhe diplomatike.

- a) Përshkruani një arsye pse Dardania ishte e rëndësishme strategjiksht për rajonin e Ballkanit.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Dardania ishte e rëndësishme strategjiksht sepse ndodhej në një pozicion gjeografik që lidhte Evropën Qendrore me pjesën jugore të Ballkanit dhe Egjeun, duke kontrolluar rrugë të rëndësishme tregtare dhe ushtarake që lidhnin Perandorinë Romake me territoret ilire dhe maqedonase.

Kjo pozitë e bënte Dardaniën një qendër të rëndësishme për lëvizjen e ushtrive dhe tregtisë, por edhe një pikë strategjike që shumë fuqi të huaja tentonin ta kontrollonin.

- b) Përshkruani një arsye pse pozicioni i Mbretërisë Dardane ndikonte në marrëdhëniet me fqinjët dhe perandoritë.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Pozicioni gjeografik i Mbretërisë së Dardanisë kishte një ndikim të madh në marrëdhëniet e saj politike, ushtarake dhe diplomatike me fqinjët dhe me perandoritë e kohës. Duke qenë e vendosur në një territor që lidhte hapësirat ilire me Maqedoninë dhe më gjerë me Ballkanin jugor, Dardania shërbente si një zonë kalimtare dhe strategjike për ushtritë, tregtarët dhe interesat politike të fuqive të mëdha të kohës. Kjo pozitë e ekspozonte shpesh ndaj presioneve dhe ndërhyrjeve të jashtme, veçanërisht nga Mbretëria Maqedonase dhe më vonë nga Perandoria Romake.

Si pasojë, Dardania u detyrua të ndërtonte marrëdhënie të kujdesshme me fqinjët, duke alternuar aleancat dhe përbashkëpunimet sipas rrethanave historike. Në disa periudha ajo bashkëpunonte me fise ose mbretëri të tjera ilire për t'u mbrojtur nga pushtimet, ndërsa në periudha të tjera përfshihej në konflikte të drejtpërdrejta për të ruajtur sovranitetin e saj. Kontrolli i rrugëve të rëndësishme tregtare dhe ushtarake i jepte Dardanisë një rol kyç në ekuilibrat rajonalë, duke e bërë një faktor të rëndësishëm në politikën ballkanike të antikitetit.

Në këtë mënyrë, pozicioni i saj gjeografik ndikoi jo vetëm në konfliktet që përjetoj, por edhe në zhvillimin e diplomacisë, strategjisë ushtarake dhe marrëdhënieve ndërkombëtare të Mbretërisë së Dardanisë.

- c) Përmendni një mënyrë se si mbretërit dardanë përdornin aleancat ose diplomacinë për të ruajtur pavarësinë.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Mbretërit dardanë përdorën aleancat dhe diplomacinë si mjete kryesore për të ruajtur pavarësinë e Mbretërisë së Dardanisë përballë presionit të vazhdueshëm nga fuqitë më të mëdha të rajonit. Duke qenë të vetëdijshëm për forcën e kufizuar ushtarake krahasuar me Maqedoninë apo më vonë me Perandorinë Romake, ata zgjedhën shpesh një diplomaci të zgjuar dhe fleksibël. Një nga mënyrat kryesore ishte krijimi i aleancave me fise dhe mbretëri të tjera ilire, me të cilat ndanin interesa të përbashkëta politike dhe ushtarake. Këto aleanca shërbenin për të forcuar mbrojtjen e përbashkët dhe për të kundërshtuar ekspansionin e fuqive të huaja.

Gjithashtu, mbretërit dardanë shfrytëzonin rivalitetet midis fuqive të mëdha të kohës, duke u afruar herë me njërin e herë me tjetrën, në varësi të rrethanave historike. Për shembull, në periudha të caktuara ata lidhën marrëveshje ose armëpushime me Maqedoninë apo Romën, me qëllim fitimin e kohës, ruajtjen e autonomisë së brendshme dhe shmangien e pushtimeve shkatërruese. Kjo politikë e balancimit u mundësonte dardanëve të ruanin kontrollin mbi territorin e tyre dhe të forconin institucionet shtetërore.

Në këtë mënyrë, përmes aleancave ushtarake, marrëveshjeve diplomatike dhe një politike të kujdesshme ndërmjetësimi, mbretërit dardanë arritën të mbrojnë pavarësinë e Mbretërisë së Dardanisë për një periudhë të gjatë, duke dëshmuar aftësi të larta diplomatike dhe strategjike në një mjedis të ndërlikuar politik.

- d) Krahasoni strategjinë e mbretërve dardanë me atë të mbretit epirot, Pirro.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Strategjia e mbretërve dardanë dhe ajo e mbretit epirot Pirro ndryshojnë dukshëm si për nga qëllimet, ashtu edhe për nga mënyra e veprimit, megjithëse të dyja u formësuan nga realitetet politike dhe ushtarake të botës iliro-ballkanike dhe helenistike.

Mbretërit dardanë, si Longari, Bato apo Monuni, vepruan në një hapësirë të karakterizuar nga presioni i vazhdueshëm i fuqive më të mëdha fqinje, sidomos Maqedonisë. Për këtë arsye, strategjia e tyre ishte kryesisht mbrojtëse dhe realiste. Qëllimi kryesor ishte ruajtja e pavarësisë së Mbretërisë Dardane dhe forcimi i kontrollit mbi territoret ekzistuese, jo krijimi i një perandorie të gjerë. Ata shfrytëzuan terrenin malor dhe njohjen e mirë të hapësirës për të zhvilluar luftëra tokësore efektive, shpesh të karakterit rraskapitës për kundërshtarin. Diplomacia e mbretërve dardanë ishte pragmatike: ata krijonin aleanca të përkohshme, madje edhe me armiq tradicionalë, kur kjo i shërbente interesit të mbretërisë. Strategjia e tyre synonte stabilitet afatgjatë dhe mbijetesë politike në një mjedis të pasigurt.

Në kontrast me këtë qasje qëndrueshmërie, Pirro i Epirit përfaqëson një strategji thellësisht ekspansioniste dhe ambicioze. I frymëzuar nga modeli i Aleksandrit të Madh, Pirro synonte lavdi personale dhe zgjerim territorial përtej kufijve tradicionalë të Epirit. Strategjia e tij ishte ofensive dhe e mbështetur në një ushtri të organizuar sipas standardeve helenistike, me falangë të disiplinuar, kalorësi të fortë dhe përdorimin e elefantëve të luftës. Pirro nuk u kufizua në Ballkan, por ndërmori fushata të gjera në Itali dhe Sicili, duke u përballur me Romën dhe Kartagjenën. Megjithëse arriti fitore të rëndësishme ushtarake, ato shpesh kishin kosto shumë të larta në njerëz dhe burime, çka e dobësoi fuqinë e tij dhe e bëri strategjinë e tij të paqëndrueshme në plan afatgjatë. Kjo u pasqyrua edhe në shprehjen "fitore pirrike", që nënkupton një fitore që i afrohet humbjes.

Pra, strategjia e mbretërve dardanë ishte e përqendruar në mbrojtje, ruajtje të pavarësisë dhe përshtatje ndaj rrethanave lokale, ndërsa strategjia e Pirros ishte e orientuar drejt sulmit, zgjerimit dhe lavdisë personale. Dardanët synonin mbijetesën dhe forcimin gradual të shtetit, ndërsa Pirro kërkonte dominim të gjerë, edhe pse kjo strategji, në fund, rezultoi e rrezikshme dhe e paqëndrueshme.

- e) Argumentoni se si vendndodhja dhe strategjia e Dardanisë ndihmoi në mbrojtjen e kulturës dhe pavarësisë së fiseve ilire.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Vendndodhja gjeografike dhe strategjia politike-ushtarake e Dardanisë luajtën një rol vendimtar në mbrojtjen e kulturës dhe pavarësisë së fiseve ilire, duke e bërë këtë mbretëri një nga qendrat më të qëndrueshme të rezistencës ilire në Ballkanin e lashtë.

Së pari, vendndodhja e Dardanisë ishte një faktor kyç. Ajo shtrihej në një hapësirë kryesisht malore, me lugina të ngushta, male të larta dhe rrugë të vështira kalimi. Ky terren i ashpër e vështirësonte depërtimin e ushtrive të mëdha të huaja, si ato maqedonase apo më vonë romake, dhe u jepte dardanëve përparësi mbrojtëse. Malet shërbenin si barriera natyrore, ndërsa kalimet kontrolloheshin lehtësisht nga vendasit, duke e bërë pushtimin dhe mbajtjen nën kontroll të territorit një proces të kushtueshëm për çdo armik.

Së dyti, strategjia ushtarake e Dardanisë ishte e përshtatur drejtpërdrejt me këtë vendndodhje. Mbretërit dardanë shmangnin përballjet e drejtpërdrejta në fusha të hapura dhe preferonin luftën mbrojtëse, goditjet e shpejta dhe konsumimin gradual të forcave armike. Kjo strategji jo vetëm që ruante burimet njerëzore të mbretërisë, por edhe pengonte vendosjen e një sundimi të qëndrueshëm të huaj. Luftërat e shpeshta kundër Maqedonisë tregojnë se Dardania ishte në gjendje jo vetëm të mbrohej, por edhe të ndërmerre kundërsulme kur rrethanat e lejonin.

Së treti, organizimi politik dhe diplomatik i Dardanisë ndihmoi në ruajtjen e pavarësisë. Mbretërit dardanë ndoqën një diplomaci fleksibël, duke krijuar aleanca të përkohshme me fise të tjera ilire ose me fuqi fqinje, pa u varur plotësisht prej tyre. Kjo u mundësoi atyre të shmangnin nënshkrimin e drejtpërdrejtë dhe të ruanin autonominë politike. Stabiliteti relativ i brendshëm forcoi edhe identitetin kulturor ilir.

Së katërti, ruajtja e pavarësisë politike ndikoi drejtpërdrejt në mbrojtjen e kulturës ilire. Duke mos u nënshtruar plotësisht ndaj helenizimit apo ndikimeve të huaja, Dardania arriti të ruajë gjuhën, zakonet, organizimin fisnor dhe traditat e veta. Kontakti me botën helene dhe më vonë romake solli ndikime kulturore, por këto nuk e zëvendësuan thelbin ilir, pikërisht sepse pavarësia politike u ruajt për një kohë të gjatë.

Pra, kombinimi i vendndodhjes së favorshme gjeografike dhe i një strategjie mbrojtëse, të kujdesshme dhe fleksibël e bëri Dardaninë një bastion të rëndësishëm të rezistencës ilire. Këta faktorë ndihmuan jo vetëm në

mbrojtjen e territorit, por edhe në ruajtjen e kulturës dhe identitetit të fiseve ilire përballë presioneve të fuqive më të mëdha të kohës.

2. "Beteja e Torviollit në vitin 1444 shënoi fillimin e rezistencës efektive shqiptare kundër pushtimit osman. Skënderbeu, duke përdorur një ushtri të vogël, por të mirëorganizuar dhe të disiplinuar, arriti të godiste forcat osmane më të shumta dhe të shkaktonte humbje të konsiderueshme. Suksesi i kësaj beteje kishte një ndikim të madh simbolik për Evropën, pasi tregoi se ushtritë osmane nuk ishin të pathyeshme dhe se një udhëheqës i aftë mund të organizonte mbrojtje efektive kundër tyre. Lajmet për fitoren e shqiptarëve u përhapën shpejt në kancelaritë evropiane, duke rritur shpresën se përparimi osman mund të fenohej dhe duke vendosur Skënderbeun si figurë kyçe të rezistencës kristiane në Ballkan."

David Nicolle, *Skanderbeg and the Ottoman Conquest of Europe*

- a) Shpjegoni pse fitorja në Torvioll u konsiderua si sinjal që osmanët mund të ndaloheshin.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Fitorja e shqiptarëve në Betejën e Torviollit u konsiderua si sinjal i qartë se osmanët mund të ndaloheshin, sepse ajo rrëzoi një nga mitet më të forta të kohës: idenë e pathyeshmërisë së ushtrisë osmane. Deri në vitin 1444, osmanët kishin arritur suksese të njëpasnjëshme në Ballkan, duke nënshtuar principata dhe mbretëri të tëra, çka kishte krijuar bindjen se rezistenca ndaj tyre ishte e kotë. Beteja e Torviollit tregoi praktikisht se kjo bindje ishte e gabuar.

Së pari, beteja dëshmoi se epërsia numerike nuk ishte vendimtare nëse kundërshtari përdorte strategji të zgjuar dhe njohje të terrenit. Skënderbeu, me një ushtri më të vogël, shfrytëzoi terrenin, manovrat e befasisë dhe disiplinën e trupave për të çorganizuar dhe thyer një forcë osmane shumë më të madhe. Kjo provoi se ushtria osmane, ndonëse e fuqishme, kishte dobësi strukturore kur përballlej me taktika fleksibël dhe udhëheqje të aftë.

Së dyti, fitorja kishte peshë të jashtëzakonshme psikologjike dhe politike. Ajo ringjalli moralin e popujve ballkanikë të nënshtuar ose të kërcënuar dhe u tregoi fuqive evropiane se rezistenca lokale mund të ishte efektive. Për herë të parë pas shumë vitesh, përparimi osman nuk u perceptua më si i pandalshëm, por si një proces që mund të fenohej dhe madje të kthehej mbrapsht.

Së treti, Torviollit e vendosi Skënderbeun si udhëheqës ushtarak të kalibrit evropian. Fitorja e tij u interpretua në kancelaritë perëndimore jo thjesht si një sukses lokal, por si një precedent strategjik: një komandant i aftë, që me burime të kufizuara, mund të ndërtonte një mbrojtje efektive kundër Perandorisë Osmane. Kjo e bëri Skënderbeun figurë qendrore të rezistencës së krishterë në Ballkan dhe simbol të shpresës për një bashkëpunim më të gjerë antiosman.

Fitorja në Torvioll u konsiderua sinjal se osmanët mund të ndaloheshin sepse ajo kombinoi suksesin ushtarak real me ndikimin e thellë psikologjik dhe politik: tregoi dobësitë e ushtrisë osmane, rrëzoi mitin e pathyeshmërisë së saj dhe krijoi bindjen se me strategji, unitet dhe udhëheqje të fortë, përparimi osman mund të pengohej.

- b) Shpjegoni pse kjo betejë pati ndikim simbolik në Evropë.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Beteja e Torviollit ndryshoi perceptimin e përgjithshëm evropian mbi fuqinë dhe rolin e Perandorisë Osmane. Në mesin e shekullit XV, osmanët konsideroheshin nga shumë oborre evropiane si një forcë ushtarake e pandalshme, e cila po përparonte vazhdimisht drejt Evropës Qendrore dhe Perëndimore. Fitorja e Skënderbeut e tronditi këtë bindje dhe krijoi një kthesë psikologjike me rëndësi të jashtëzakonshme.

Beteja tregoi se osmanët nuk ishin të pathyeshëm, edhe në përballje të drejtpërdrejtë ushtarake. Kjo kishte vlerë simbolike shumë më të madhe sesa rëndësia e saj taktike, sepse për herë të parë pas një sërë disfatash evropiane, një ushtri e vogël vendase arriti të mposhtë një forcë osmane më të madhe. Ky fakt u perceptua si provë se epërsia osmane mund të sfidohej me strategji, disiplinë dhe udhëheqje të aftë.

Fitorja u interpretua në Evropë si ringjallje e shpresës për rezistencë të organizuar kristiane. Skënderbeu u shndërrua në simbol të udhëheqësit që ishte në gjendje të mbronte kufijtë e krishterimit në Ballkan, një hapësirë që shihej si vijë e parë e mbrojtjes së Evropës. Lajmet për betejën u përhapën shpejt në kancelaritë evropiane dhe u përdorën si argument se investimi politik, diplomatik dhe ushtarak në Ballkan nuk ishte i kotë.

Ndikimi simbolik i Torviollit lidhej me faktin se ajo krijoi një model frymëzues rezistence. Popujt e tjerë të kërcënuar nga osmanët e panë fitoren shqiptare si shembull se mbrojtja nuk varej vetëm nga madhësia e

ushtrisë, por nga organizimi, morali dhe udhëheqja. Kjo i dha betejës një dimension evropian, duke e kthyer nga një ngjarje lokale në një simbol të qëndresës së mundshme kundër ekspansionit osman.

- c) Përshkruani një element kryesor të strategjisë ushtarake të Skënderbeut në këtë betejë.

2 pikë

Përgjigje e saktë:

Një element kryesor i strategjisë ushtarake të Skënderbeut në Betejën e Torviollit ishte përdorimi i befasisë përmes manovrës rrethuese dhe goditjes nga prapa. Skënderbeu e tërhoqi ushtrinë osmane në fushën e Torviollit, duke krijuar përshtypjen e një përballjeje të drejtpërdrejtë, ndërkohë që kishte fshehur një pjesë të forcave në pyjet përreth.

Në momentin vendimtar të betejës, këto trupa të fshehura sulmuan papritur nga krahët dhe prapavija, duke shkaktuar panik dhe çorganizim në radhët osmane. Ky kombinim i mashtrimit, njohjes së terrenit dhe sulmit të befasisëm i mohoi armikut mundësinë e rigrupimit dhe e ktheu epërsinë numerike osmane në disavantazh, duke qenë vendimtar për fitoren shqiptare.

- d) Krahasoni strategjinë e Skënderbeut me atë të udhëheqësit polak të shek. XVII, Jan Sobieski, duke treguar një ngjashmëri dhe një dallim thelbësor.

4 pikë

Përgjigje e saktë:

Ngjashmëria: Si Skënderbeu ashtu edhe Jan Sobieski ndërtuan strategjinë e tyre ushtarake mbi udhëheqjen personale, disiplinën e lartë të ushtrisë dhe goditjen vendimtare në momentin e duhur. Të dy shfrytëzuan me mjeshtëri terrenin dhe elementin e befasisë për të përballuar forca armike më të mëdha, duke synuar çorganizimin e kundërshtarit dhe thyerjen e moralit të tij. Fitorja e Skënderbeut në Torvioll dhe ajo e Sobieskit në Vjenë (1683) patën të dyja rëndësi që shkonte përtej fushës së betejës, sepse u panë si mbrojtje vendimtare e Evropës ndaj përparimit osman.

Dallimi: Dallimi thelbësor qëndron në kontekstin strategjik dhe mënyrën e përdorimit të forcës. Skënderbeu veproi kryesisht në kushte të mbrojtjes së një territori të vogël, me burime të kufizuara, duke përdorur luftë manovruese, pritë dhe taktika rraskapitëse kundër osmanëve.

Ndërsa Jan Sobieski udhëhoqi një ushtri të madhe koalicioni evropian, të mbështetur nga një shtet i konsoliduar, dhe përdori sulme frontale të fuqishme, veçanërisht kalorësinë e rëndë (husarët polakë), për të arritur një fitore të shpejtë dhe vendimtare në një betejë të madhe vendimtare.

3. Rilindja Kombëtare shqiptare u zhvillua në një kontekst evropian ku lëvizjet kombëtare po formësonin shtete të reja dhe po rikonfiguronin rendin politik të kontinentit. Ashtu si në vende të tjera, edhe në Shqipëri figura të shquara politike, kulturore dhe intelektuale luajtën rol kyç në ndërgjegjësimin kombëtar, organizimin politik dhe artikullimin e kërkesave për autonomi dhe pavarësi.

- a) Identifikoni rolin e figurave kryesore të Rilindjes Kombëtare Shqiptare në formimin e ndërgjegjes kombëtare.

2 pikë

Përgjigje e saktë

Figurat kryesore të Rilindjes Kombëtare Shqiptare patën një rol thelbësor dhe shumëplanësh në formimin e ndërgjegjes kombëtare, duke e kthyer identitetin kulturor shqiptar në një projekt të qartë politik kombëtar, në përputhje me frymën e lëvizjeve kombëtare evropiane të shek. XIX.

Së pari, rilindësit vepruan fuqishëm në planin kulturor dhe arsimor, duke e konsideruar gjuhën si themelin e kombit. Figura si Naum Veqilharxhi, vëllezërit Frashëri, Kostandin Kristoforidhi dhe Jeronim de Rada kontribuan në hartimin e alfabeve, botimin e abetareve, përkthimin e veprave fetare dhe letrare në shqip, si dhe në krijimin e një letërsie kombëtare. Përmes këtyre veprimtarive, ata ndihmuan shqiptarët të vetëdijësoheshin se përbënin një bashkësi të veçantë gjuhësore dhe kulturore, të ndryshme nga popujt fqinjë, duke forcuar ndjenjën e unitetit kombëtar përtej ndarjeve fetare e krahinore.

Së dyti, rilindësit luajtën rol vendimtar në formimin e vetëdijes historike. Përmes veprave letrare, historike dhe publicistike, ata ringjallën kujtesën e së kaluarës shqiptare, sidomos figurën e Skënderbeut, si simbol i rezistencës dhe lavdisë kombëtare. Kjo i shërbeu ndërtimit të një narrative të përbashkët historike, e cila

legjitimonte kërkesat kombëtare dhe krijonte vazhdimësi midis së kaluarës heroike dhe synimeve politike të së tashmes.

Së treti, figura politike të Rilindjes, si Abdyl Frashëri, Pashko Vasa dhe Ismail Qemali, kontribuan në artikullimin politik të ndërgjegjes kombëtare. Ata e shndërruan vetëdijen kulturore në kërkesa konkrete politike, duke formuluar programe për autonomi dhe më pas për pavarësi. Veprimtaria e tyre në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, në diplomacinë ndërkombëtare dhe në shtypin evropian ndihmoi që çështja shqiptare të paraqitej si një çështje kombëtare e mirëfilltë dhe jo thjesht si problem lokal i Perandorisë Osmane.

Së fundi, rilindësit kontribuan në përhapjen e ideve kombëtare tek masat. Përmes poezisë patriotike, gazetave, shoqërive kulturore dhe klubeve patriotike, ata e bënë idenë e kombit të kuptueshme dhe të pranueshme për një shoqëri kryesisht tradicionale. Kjo e shndërroi ndërgjegjen kombëtare nga një ide elitare në një bindje gjithnjë e më të gjerë shoqërore.

- b) Krahasoni këtë rol me veprimtarinë e figurave botërore të lëvizjeve kombëtare evropiane të shekullit XIX. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Roli i figurave të Rilindjes Kombëtare Shqiptare mund të krahasohet ngushtë me veprimtarinë e figurave të lëvizjeve kombëtare evropiane të shekullit XIX, siç ishin Johann Gottfried Herder dhe Heinrich von Gagern në Gjermani, Giuseppe Mazzini dhe Giuseppe Garibaldi në Itali, dhe Adam Mickiewicz në Poloni.

Ashtu si shqiptarët, edhe këto figura evropiane luajtën një rol vendimtar në ndërgjegjësimin kombëtar, duke promovuar gjuhën, kulturën dhe historinë kombëtare si bazë të identitetit të popullit të tyre. Për shembull, Mazzini dhe Garibaldi në Itali ndërmorën veprimtari politike dhe ushtarake për të bashkuar shtetet italiane të copëtuara dhe për të ndërtuar një shtet kombëtar, ndërsa Adam Mickiewicz përdori poezinë dhe publicistikën për të ringjallur vetëdijen kombëtare të polakëve nën sundimin rus dhe austriak. Në mënyrë të ngjashme, rilindësit shqiptarë, përmes arsimit, letërsisë dhe botimeve patriotike, e bënë popullin shqiptar të vetëdijshëm për historinë dhe kulturën e tij, duke e lidhur këtë vetëdije me aspiratën politike për autonomi dhe pavarësi.

Një ngjashmëri kryesore qëndron në mënyrën se si figurat kombëtare përdorën kulturën, gjuhën dhe historinë për të mobilizuar dhe unifikuar popullsinë e shpërndarë gjeografikisht dhe shpesh fetarisht. Në të dy rastet, ndërgjegjësimi kulturor u shndërrua në veprim politik, duke krijuar bazën ideologjike të lëvizjeve kombëtare.

Nga ana tjetër, një dallim thelbësor qëndron në kontekstin politik dhe rezultatet konkrete. Figurave evropiane si Garibaldi dhe Mazzini u ishte më e lehtë të ndërtonin ose bashkonin shtete për shkak të territorit të përqendruar dhe mbështetjes së fuqive të ndryshme lokale ose ndërkombëtare. Ndërsa rilindësit shqiptarë vepruan në një hapësirë të copëtuar brenda Perandorisë Osmane, me kufizime të mëdha politike dhe kufizime të të drejtave kombëtare, dhe për këtë arsye veprimtaria e tyre mbeti më shumë ideologjike dhe mobilizuese, duke përgatitur terrenin për pavarësinë e mëvonshme, që u realizua vetëm në fillim të shekullit XX.

- c) Analizoni ngjashmëritë në përdorimin e kulturës, gjuhës dhe historisë si mjete të mobilizimit kombëtar në Shqipëri dhe në Evropë. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Në Shqipëri dhe në vendet e tjera evropiane të shekullit XIX, kultura, gjuha dhe historia u përdorën si mjete kyçe për mobilizimin kombëtar, duke ndërtuar identitetin dhe ndërgjegjen e popullit dhe duke lidhur të kaluarën historike me aspiratat politike të kohës.

Ngjashmëria në përdorimin e gjuhës: Në Shqipëri, rilindësit si Naum Veqilharxhi, Sami dhe Naim Frashëri, Kostandin Kristoforidhi etj., punuan për të standardizuar alfabetin dhe gjuhën shqipe, përkthyen vepra letrare dhe fetare dhe botuan abetare e revista në shqip. Kjo synonte të përforconte ndjenjën e përkatësisë kombëtare dhe të lidhte shqiptarët përtej ndarjeve fetare dhe krahinore. Në Evropë, figura si Adam Mickiewicz në Poloni, Johann Gottfried Herder në Gjermani apo Giuseppe Mazzini dhe Garibaldi në Itali përdorën gjuhën si mjet për të mobilizuar masat, duke e shndërruar letërsinë dhe poezinë në instrument vetëdijeshëm kombëtar. Në të dy rastet, gjuha nuk ishte thjesht mjet komunikimi, por një simbol identiteti dhe uniteti kombëtar.

Ngjashmëria në përdorimin e historisë: Rilindësit shqiptarë ringjallën kujtesën historike të popullit, duke e theksuar heroizmin e Skënderbeut dhe rezistencën ndaj pushtuesve të huaj. Kjo shërbeu si model për vetëdijen kombëtare dhe si argument për të drejtën e shqiptarëve për autonomi dhe pavarësi. Në Evropë, figura si Mazzini e përdorën historinë italiane për të krijuar ndjenjën e vazhdimësisë dhe për të mobilizuar qytetarët drejt bashkimit

kombëtar, ndërsa polakët përdorën kujtesën e shteteve të tyre të humbura për të ruajtur shpresën për pavarësi. Në të dy rastet, historia funksiononte si vegël ideologjike, duke lidhur të kaluarën me synimet politike të kohës. Ngjashmëria në përdorimin e kulturës: Në Shqipëri, literatura, poezia dhe gazetaria patriotike shërbyen për të shpërndarë idetë kombëtare dhe për të krijuar një identitet të përbashkët. Në Evropë, poezia, muzika, arti dhe teatrin u përdorën në mënyrë të ngjashme për të ringjallur vetëdijen kombëtare dhe për të frymëzuar masat. Kultura në të dy rastet nuk ishte vetëm e bukur për vete, por u shndërrua në një mjet mobilizimi dhe uniteti shoqëror, duke nxitur solidaritetin dhe bashkimin përballë pushtuesve ose shteteve të fragmentuara.

- d) Evidentoni dallimet në objektivat politike të figurave shqiptare krahasuar me figurat botërore, duke marrë parasysh kontekstin historik dhe gjeopolitik. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Dallimet kryesore në objektivat politike të figurave të Rilindjes Kombëtare Shqiptare krahasuar me figurat e lëvizjeve kombëtare evropiane të shekullit XIX lidhen ngushtë me kontekstin historik dhe gjeopolitik në të cilin vepronin.

1. Kufijtë politik dhe kushtet e veprimit: Figurat shqiptare, si Abdyl Frashëri, Pashko Vasa dhe Ismail Qemali, vepronin brenda një hapësire të copëtuar dhe nën sundimin e Perandorisë Osmane, ku autonomia dhe organizimi politik ishin të kufizuar. Objektivi i tyre kryesor ishte ruajtja e identitetit kombëtar dhe arritja e autonomisë brenda perandorisë, duke përgatitur terrenin për pavarësinë e plotë që do të realizohej më vonë. Ndërsa figura evropiane si Mazzini dhe Garibaldi në Itali ose Adam Mickiewicz në Poloni vepronin në hapësira me shtete ose principata më të konsoliduar ose në proces bashkimi politik, dhe synimi i tyre ishte bashkimi ose krijimi i shteteve kombëtare të pavarura në një mënyrë më të drejtpërdrejtë dhe të realizueshme në afat më të shkurtër.
 2. Fokusi mbi autonominë dhe shtetin e konsoliduar: Rilindësit shqiptarë fokusoheshin kryesisht në mobilizimin e ndërgjegjes kulturore dhe gjuhësore, si mjet për të siguruar identitetin kombëtar dhe për të legjitimuar aspiratat politike në një të ardhme të pasigurt. Objektivi i tyre ishte të krijonin një bashkim të elitës dhe të masave për të mbrojtur dhe zhvilluar kombësinë, duke marrë parasysh pamundësinë e krijimit të menjëhershëm të një shteti. Ndërsa figurat evropiane, për shkak të kontekstit gjeopolitik më të favorshëm, mund të synonin ndryshime direkte dhe të menjëhershme politike, si bashkimi i Italisë ose shpallja e pavarësisë në shtete të humbura, duke përdorur diplomaci, revolucione ose fushata ushtarake.
 3. Përmasat ndërkombëtare të sfidës: Figurat shqiptare vepronin në një kontekst ku fuqitë e mëdha evropiane shpesh ishin indiferente ose të ndikuara nga interesat e tyre ndaj Perandorisë Osmane, prandaj strategjia e tyre politike ishte më shumë paraprake, ideologjike dhe e orientuar drejt mobilizimit shoqëror, sesa drejt fitoreve të menjëhershme shtetërore. Ndërsa rilindësit evropianë shpesh mund të mbështeteshin nga aleanca ndërkombëtare ose nga opinion publik evropian, gjë që u mundësonte objektiva politike më konkrete dhe realizueshme në periudhë të shkurtër.
- e) Argumentoni rëndësinë e figurave të Rilindjes Kombëtare shqiptare në krahasim me figurat botërore për suksesin ose kufizimet e procesit shtetformues. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Rëndësia e figurave të Rilindjes Kombëtare shqiptare është e jashtëzakonshme, veçanërisht kur krahasohet me figurat e lëvizjeve kombëtare evropiane, sepse ato vendosën themelet kulturore, politike dhe ideologjike për procesin shtetformues, edhe pse në kushte jashtëzakonisht të vështira.

Së pari, rilindësit shqiptarë ishin ndër arkitektët e vetëdijes kombëtare. Duke punuar në fusha të ndryshme – letërsi, gjuhësi, histori dhe publicistikë – ata e bënë identitetin shqiptar të perceptueshëm si një realitet i veçantë dhe të dallueshëm nga fqinjët. Kjo ishte një parakusht i domosdoshëm për procesin shtetformues, sepse një komb që nuk e kupton veten nuk mund të kërkojë autonomi ose pavarësi me konsistencë. Figurat evropiane si Garibaldi ose Mazzini e kishin më të lehtë të mobilizonin popullin sepse identiteti kombëtar ishte më i konsoliduar dhe kufijtë politikë më të qartë. Rilindësit shqiptarë e bënë këtë konsolidim të mundur, duke ndërtuar më parë ndërgjegjen kombëtare, një hap që u duk të jetë parakusht i munguar në shumë vende evropiane në fillim të shekullit XIX.

Së dyti, ata krijuan parapërgatitjen politike dhe organizative për shtetin e ardhshëm. Veprimtaria e tyre në Lidhjen Shqiptare të Prizrenit dhe botimi i programeve politikë e diplomatikë, si ato të Abdyl Frashërit dhe Ismail Qemalit, krijuan bazën ligjore dhe ideologjike për pavarësinë e 1912-s. Në këtë aspekt, ata kryen të njëjtin funksion si figurat evropiane: mobilizimin e masave dhe artikullimin e kërkesave kombëtare. Por, për shkak të pushtimit të gjatë osman dhe mungesës së një strukture shtetërore të konsoliduar, rilindësit shqiptarë nuk mund të realizonin ndryshime të menjëhershme, gjë që kufizonte suksesin e drejtpërdrejtë politik.

Së treti, rëndësia e tyre qëndron në kapërcimin e copëzimit territorial dhe fetar. Ndërsa lëvizjet evropiane shpesh vepronin brenda kufijve të shteteve ose principatave relativisht homogjene, shqiptarët duhej të bashkonin një popull të shpërndarë gjeografikisht dhe fetarisht. Rilindësit e bënë këtë përmes gjuhës, letërsisë dhe historisë, duke krijuar një ndjenjë të përbashkët identitare që shërbeu si mburojë për procesin shtetformues, një rol që nuk ishte gjithmonë i nevojshëm për figurat evropiane.

4. Shqipëria ka kaluar dy periudha kryesore shtetformuese: krijimi i shtetit të pavarur (1912–1939) dhe tranzicioni pas rënies së regjimit komunist në vitin 1991. Të dyja periudhat sollën sfida të mëdha në konsolidimin e institucioneve, zhvillimin ekonomik dhe ruajtjen e stabilitetit politik, por u karakterizuan nga kontekste historike dhe ndërkombëtare shumë të ndryshme.

- a) Analizoni sfidat politike dhe organizative të periudhës 1912–1939 dhe krahasojini me sfidat e periudhës së tranzicionit pas vitit 1990. **3 pikë**

Përgjigje e saktë

Sfidat politike dhe organizative të periudhës 1912–1939: Pas shpalljes së pavarësisë në vitin 1912, Shqipëria përballej me sfida të mëdha për konsolidimin e shtetit të ri. Territori ishte i copëtuar, disa zona mbaheshin ende nën ndikimin e fuqive të huaja ose të princërve lokalë, dhe mungonte një administratë e centralizuar dhe funksionale. Partitë politike dhe forcat lokale shpesh kishin interesa të kundërta, gjë që çonte në çrregullime dhe trazira politike. Shqipëria kishte nevojë për ndërtimin e institucioneve shtetërore (parlament, ushtri, sistem gjyqësor), por mungesa e ekspertizës dhe e burimeve financiare e bënte këtë proces të ngadalshëm dhe të pasigurt. Përveç kësaj, vendi ishte i ekspozuar ndaj interesave ndërkombëtare, sidomos të fqinjëve që kërkonin territore shqiptare, duke e vështirësuar ruajtjen e sovranitetit.

Sfidat e periudhës së tranzicionit pas vitit 1990: Pas rënies së regjimit komunist, Shqipëria u përball me sfida të ngjashme në ndërtimin e institucioneve demokratike, por në një kontekst të ndryshëm. Ishte i nevojshëm kalimi nga një sistem totalitar në një sistem pluralist dhe demokratik, që përfshinte krijimin e partive politike të reja, zgjedhje të lira dhe institucione shtetërore funksionale. Sfida kryesore ishte politike dhe sociale, duke përfshirë mungesën e kulturës demokratike, konfliktet midis elitave politike, korrupsionin e thellë dhe krimin e organizuar. Ndryshe nga periudha 1912–1939, Shqipëria e vitit 1990 përballej me integrimin në rendin ndërkombëtar dhe zhvillimin ekonomik pas viteve të centralizimit, dhe jo me themelimin fizik të shtetit, por me rimëkëmbjen e institucioneve dhe besimit të qytetarëve tek shteti.

Krahasimi: Ngjashmëria kryesore qëndron në faktin se të dy periudhat përbënin një sfidë për konsolidimin e institucioneve shtetërore dhe stabilitetin politik, me nevojën për të krijuar mekanizma funksionalë që siguronin sundimin e ligjit dhe bashkëpunimin midis elitave. Dallimi kryesor është se periudha 1912–1939 ishte një krijim i shtetit nga zero, me sfida territoriale dhe ndikim të huaj të drejtpërdrejtë, ndërsa periudha pas vitit 1990 ishte një kalim nga autoritarizmi në demokraci, ku sfidat ishin më shumë sociale, ekonomike dhe politike brenda një shteti ekzistues, duke kërkuar ndërtimin e besimit qytetar dhe integrimin në sistemin ndërkombëtar.

- b) Analizoni rolin e figurave kryesore të këtyre periudhave në konsolidimin e shtetit dhe në udhëheqjen e proceseve institucionale dhe politike. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Roli i figurave kryesore të periudhave shtetformuese shqiptare ishte vendimtar për konsolidimin e shtetit dhe udhëheqjen e proceseve institucionale dhe politike, megjithëse konteksti dhe mjetet e tyre ndryshonin dukshëm midis dy periudhave.

Periudha 1912–1939 (krijimi i shtetit të pavarur): Figura si Ismail Qemali, Ahmet Zogu, Fan Noli dhe Luigj Gurakuqi luajtën role të ndryshme, por të ndërsjella në ndërtimin e shtetit të ri.

- Ismail Qemali organizoi dhe shpalli pavarësinë e Shqipërisë në Vlorë (28 nëntor 1912) dhe krijoi qeverinë e parë shqiptare, duke vendosur themelet e institucioneve shtetërore dhe duke u përpjekur për njohjen ndërkombëtare të vendit.
- Ahmet Zogu luajti një rol vendimtar në stabilizimin politik dhe forcimin e administratës shtetërore. Si kryeministër dhe më pas si mbret, ai konsolidoi ushtrinë, sistemin fiskal dhe burokracinë, duke u përpjekur të reduktonte ndikimin e forcave lokale dhe të fqinjëve.
- Fan Noli dhe Luigj Gurakuqi kontribuan në ngritjen e institucioneve kulturore dhe edukative, duke mbështetur arsimin, shtypin dhe zhvillimin e një elite intelektuale të aftë për të menaxhuar shtetin.

Këto figura kishin si prioritet ndërtimin e shtetit nga zero, duke krijuar një aparat administrativ, sistem ligjor dhe mekanizma politike që mund të përballonin sfidat e brendshme dhe ato ndërkombëtare.

Periudha e tranzicionit pas vitit 1990: Figura kryesore si Sali Berisha, Rexhep Meidani, Fatos Nano dhe Bamir Topi u përfshinë në konsolidimin e demokracisë dhe institucioneve pluraliste.

- Sali Berisha dhe Fatos Nano kontribuan në krijimin e partive politike, zhvillimin e zgjedhjeve të para të lira dhe reformimin e institucioneve shtetërore, duke përgatitur terrenin për një qeverisje pluraliste.
- Rexhep Meidani dhe Bamir Topi luajtën rol simbolik dhe stabilizues në periudha tranzicioni, duke forcuar besimin qytetar tek institucionet dhe duke lehtësuar konsolidimin e proceseve demokratike.

Të gjithë këta udhëheqës u përballën me sfida si korrupsioni, mungesa e përvojës demokratike, dhe nevoja për integrim në organizatat ndërkombëtare, duke e bërë rolin e tyre të fokusojë më shumë në konsolidimin e institucioneve ekzistuese dhe krijimin e një shteti funksional demokratik, jo në themelimin e tij nga zero.

Krahasimi i rolit:

Ngjashmëria qëndron në faktin se në të dy periudhat figurat kryesore ishin udhëheqës kyç në ndërtimin e institucioneve dhe stabilitetin politik, duke vendosur standardet dhe praktikën që do të orientojnë zhvillimin e shtetit.

Dallimi kryesor është se periudha 1912–1939 kërkonte krijimin fizik të shtetit dhe institucioneve nga fillimi, ndërsa periudha pas 1990 kërkonte transformimin e një sistemi totalitar në një shtet demokratik, ku sfidat ishin më shumë sociale, ligjore dhe orientimi drejt integritetit në rendin ndërkombëtar.

- c) Argumentoni ngjashmëritë dhe dallimet kryesore midis këtyre dy periudhave në funksion të zhvillimit institucional, stabilitetit politik dhe integritetit ndërkombëtar. **4 pikë**

Përgjigje e saktë

Në periudhën 1912–1939, Shqipëria po përpiqej të krijonte shtetin e saj të pavarur nga zero, pas shpalljes së pavarësisë. Figurave kryesore të kësaj periudhe, si Ismail Qemali, Ahmet Zogu dhe Fan Noli, iu desh të ndërtonin institucione shtetërore nga fillimi, përfshirë parlamentin, qeverinë, sistemin gjyqësor dhe administratën, dhe të siguronin stabilitetin politik në një vend të copëtuar dhe të kërcënuar nga fqinjët. Ata gjithashtu punuan për njohjen ndërkombëtare të shtetit shqiptar dhe për ruajtjen e sovranitetit në një rajon me interes të madh strategjik. Sfidat kryesore të tyre ishin themeluese dhe territoriale, duke përfshirë konflikte midis forcave lokale dhe influencën e fuqive të mëdha. Pavarësisht këtyre vështirësive, këto figura arritën të krijojnë bazat e shtetit, duke vendosur themelet për administratë, ushtri dhe diplomaci.

Ndërsa periudha pas vitit 1990 ishte një sfida e tjetër natyre. Shqipëria duhej të transformonte një sistem totalitar në një shtet demokratik pluralist. Figurave kryesore të kësaj periudhe, si Sali Berisha, Rexhep Meidani dhe Fatos Nano, iu desh të krijonin partinë politike dhe institucionet e reja demokratike, të zhvillonin zgjedhje të lira dhe të forconin sundimin e ligjit, ndërkohë që përballeshin me probleme të mëdha sociale, si mungesa e kulturës demokratike, korrupsioni dhe krimi i organizuar. Roli i tyre ishte kryesisht i orientuar drejt konsolidimit institucional dhe stabilizimit politik, si dhe drejt integritetit të Shqipërisë në organizatat ndërkombëtare si NATO dhe Bashkimi Evropian.

Ngjashmëria midis dy periudhave qëndron në faktin se të dyja kërkonin ndërtimin ose konsolidimin e institucioneve, ruajtjen e stabilitetit politik dhe sigurimin e një pozicioni të qëndrueshëm në arenën ndërkombëtare. Por dallimi kryesor është se periudha 1912–1939 ishte një proces i krijimit të shtetit dhe institucioneve nga zero, me sfida të thelluara territoriale dhe politike, ndërsa periudha pas vitit 1990 ishte një transformim demokratik dhe konsolidim i institucioneve ekzistuese, ku sfidat ishin më shumë ligjore, sociale dhe orientuar drejt integritetit funksional dhe standardeve ndërkombëtare. Në këtë mënyrë, të dy periudhat tregojnë

rrugë të ndryshme për të arritur qëllimin e një shteti të qëndrueshëm, por secila në kontekstin e vet historik dhe gjeopolitik.

5. Pas shpalljes së Pavarësisë në 28 Nëntor 1912, Shqipëria e re përballej me sfida të brendshme dhe ndërkombëtare: konsolidimin e administratës, ruajtjen e kufijve, njohjen ndërkombëtare dhe organizimin e qeverisë. Dokumentet e periudhës pasqyrojnë këto përpjekje dhe strategjitë e udhëheqësve shqiptarë. Analizoni tre përmbledhjet e dokumenteve të mëposhtme duke iu përgjigjur pyetjeve:

Përmbledhje e letrës së Ismail Qemalit dërguar Fuqitë të Mëdha (1913) - Ky dokument i qeverisë së përkohshme shqiptare pasqyron kërkesën për njohjen ndërkombëtare të Shqipërisë dhe ruajtjen e integritetit të saj territorial pas shpalljes së Pavarësisë. Ai thekson karakterin unik dhe homogjen të popullit shqiptar, historinë e rezistencës ndaj pushtuesve dhe nevojën për një organizim politik të qëndrueshëm dhe të pavarur. Memorandumi kërkon që Fuqitë e Mëdha të respektojnë kufijtë etnikë dhe gjeografikë të shqiptarëve për të siguruar paqe dhe stabilitet në Ballkan. Ai nënvizon rëndësinë e marrëdhënieve të fqinjësisë së mirë dhe sigurimin e burimeve ekonomike për zhvillimin e vendit. Në thelb, dokumenti shërben si apel diplomatik për mbrojtjen e së drejtës së shqiptarëve për një shtet sovran, të qëndrueshëm dhe të njohur ndërkombëtarisht.

Përmbledhje e memorandumit të përfaqësuesve shqiptarë në Konferencën e Paqes në Paris (1919) - Ky tekst përmbledh historinë e padrejtësive të shkaktuara ndaj Shqipërisë nga Kongresi i Berlinit (1878) dhe Konferenca e Londrës (1913), të cilat i dhanë territore shqiptare fqinjëve, si: Mali i Zi dhe Greqia, duke i lënë shqiptarët pa mbrojtës ndërkombëtar. Për këtë arsye u formua Lidhja e Prizrenit, që kundërshtoi me armë copëtimin e territoreve dhe mbrojtjen e drejtat e popullsisë shqiptare. Dokumenti thekson unitetin kombëtar të shqiptarëve, pavarësisht besimit fetar, dhe kundërshton pretendimet greke dhe serbe mbi territoret shqiptare, duke sjellë si argumente dëshmi historike dhe opinionet e diplomatëve të huaj. Ai nxjerr në pah që shqiptarët kanë luftuar vazhdimisht për sovranitetin, kanë ndihmuar aleatët gjatë konflikteve ballkanike dhe kërkojnë që Fuqitë e Mëdha të njohin dhe respektojnë të drejtën e tyre për kufijtë natyrorë dhe integritetin territorial. Mesazhi kryesor është se pa njohjen dhe drejtësinë ndërkombëtare për Shqipërinë nuk mund të ketë paqe dhe stabilitet në rajon.

Përmbledhje nga një artikull i publikuar në gazetën "L'Illustration" dhe opinioni i Lordit Hobhouse (1917) - Artikulli dhe opinioni i Lord Hobhouse pasqyrojnë perceptimin ndërkombëtar mbi unitetin kombëtar shqiptar dhe theksojnë rëndësinë e identitetit kombëtar mbi ndarjet fetare. Sipas këtyre burimeve, shqiptarët janë të vetëdijshëm për kombësinë e tyre dhe ruajnë gjuhën, traditat dhe zakonet e përbashkëta, pavarësisht besimit fetar. Dokumentet tregojnë se bashkëjetesa dhe solidariteti kombëtar kanë qenë gjithmonë karakteristikë e popullit shqiptar, duke garantuar qëndrueshmërinë dhe unitetin e tij në periudha të vështira historike. Këto vlerësime shërbejnë si dëshmi historike për njohjen e realitetit demografik dhe politik, duke mbështetur pretendimet shqiptare për pavarësi dhe ruajtje të integritetit territorial. Për më tepër, ato ofrojnë një pikë reference krahasuese për studimin e periudhës së pasluftës Ballkanike dhe rolin e shqiptarëve në ruajtjen e identitetit kombëtar.

- a) Përcaktoni qëllimin kryesor të secilës përmbledhje dhe mesazhet kryesore politike dhe diplomatike. **3 pikë**

Përgjigje e saktë

Letra e Ismail Qemalit (1913): Qëllimi kryesor i këtij dokumenti ishte të siguronte njohjen ndërkombëtare të Shqipërisë së saposhpallur dhe të mbrohej integriteti territorial i saj. Mesazhet kryesore politike dhe diplomatike janë se shqiptarët janë një popull unik dhe i homogjenizuar, me histori të gjatë rezistence ndaj pushtuesve, i aftë për organizim politik të qëndrueshëm dhe të pavarur. Letra nënvizon nevojën për respektimin e kufijve etnikë dhe gjeografikë, për të siguruar paqe dhe stabilitet në Ballkan, dhe rëndësinë e marrëdhënieve të fqinjësisë së mirë dhe të burimeve ekonomike për zhvillimin e vendit. Në thelb, dokumenti funksionon si apel diplomatik për mbrojtjen e së drejtës së shqiptarëve për sovranitet dhe njohje ndërkombëtare.

Memorandumi në Konferencën e Paqes në Paris (1919): Qëllimi kryesor ishte të kërkonte drejtësi ndërkombëtare për Shqipërinë, duke kundërshtuar copëtimin e territoreve nga fqinjët pas Kongresit të Berlinit dhe Konferencës së Londrës. Mesazhet kryesore janë theksimi i unitetit kombëtar të shqiptarëve, pavarësisht besimit fetar, dhe argumentimi historik se shqiptarët kanë luftuar vazhdimisht për sovranitetin dhe kanë ndihmuar aleatët gjatë konflikteve ballkanike. Memorandumi kërkonte që Fuqitë e Mëdha të respektonin kufijtë natyrorë dhe integritetin territorial, duke treguar se pa njohjen ndërkombëtare nuk mund të ketë paqe dhe stabilitet në rajon. Ky dokument

ka një natyrë politike dhe diplomatike të drejtpërdrejtë, duke u bazuar në precedentë historikë dhe opinionet e diplomatëve ndërkombëtarë.

Artikulli i *L'illustration* dhe opinioni i Lord Hobhouse (1917): Qëllimi kryesor ishte të ilustronte perceptimin ndërkombëtar mbi unitetin dhe identitetin kombëtar shqiptar. Mesazhet kryesore janë se shqiptarët janë të vetëdijshëm për kombësinë e tyre dhe ruajnë gjuhën, traditat dhe zakonet e përbashkëta, pavarësisht ndarjeve fetare. Bashkëjetesa dhe solidariteti kombëtar shërbejnë si garanci për qëndrueshmëri dhe unitet në periudha të vështira. Dokumentet ofrojnë një dëshmi historike dhe krahasimore që mbështet pretendimet shqiptare për pavarësi dhe ruajtjen e integritetit territorial, duke demonstruar njohjen ndërkombëtare të realitetit demografik dhe politik të vendit.

Në mënyrë sintetike, të tre dokumentet shërbejnë si argumente diplomatike dhe politike: letra e Qemalit për njohjen e menjëhershme, memorandum i Parisit për drejtësinë dhe integritetin pas luftërave, dhe artikulli/opinion i për njohjen ndërkombëtare të identitetit kombëtar.

- b) Krahasoni përmbajtjen e këtyre dokumenteve me strategjitë e fqinjëve ballkanikë (Serbi, Greqi, Bullgari), duke evidentuar ngjashmëritë dhe dallimet në trajtimin e çështjeve territoriale dhe kombëtare. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Ngjashmëritë: Si shqiptarët ashtu edhe fqinjët ballkanikë (Serbia, Greqia, Bullgaria) përdornin dokumente diplomatike dhe memorandume për të argumentuar pretendimet e tyre territoriale dhe për të kërkuar njohje ndërkombëtare. Të dy palët bënin referencë në historinë dhe legjitimitetin e popullsisë për të mbështetur kërkesat e tyre; shqiptarët për sovranitetin dhe integritetin territorial, fqinjët për shtrirjen e influencës mbi territoret me shqiptarë ose minoritete të tjera. Gjithashtu, të dyja palët synonin të siguronin mbështetje nga Fuqitë e Mëdha dhe të rrisnin legjitimitetin ndërkombëtar të kërkesave të tyre.

Dallimet: Shqiptarët në dokumentet e tyre theksonin unitetin kombëtar dhe pavarësinë si popull unik, duke kërkuar ruajtjen e kufijve natyrorë dhe të integritetit territorial të një shteti të pavarur. Në kontrast, fqinjët ballkanikë shpesh përdornin argumente ekspansioniste, duke pretenduar territore shqiptare me arsyetimin e lidhjeve historike, etnike ose fetare, duke mos respektuar sovranitetin shqiptar. Shqiptarët theksonin bashkëjetesën dhe solidaritetin ndërfetar si element të unitetit, ndërsa fqinjët shpesh përqendroheshin në përçarje etnike ose fetare për të justifikuar pretendimet e tyre. Pra, dallimi kryesor qëndron tek qëllimi strategjik: shqiptarët kërkonin njohje dhe ruajtje të shtetit ekzistues, ndërsa fqinjët synonin zgjerim territorial dhe ndikim mbi territoret shqiptare.

- c) Argumentoni se si këto dokumente kontribuan në ndërtimin e shtetit shqiptar, ruajtjen e kufijve dhe afirmimin ndërkombëtar, duke dhënë shembuj konkretë. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Këto dokumente kontribuan në ndërtimin e shtetit shqiptar dhe afirmimin ndërkombëtar duke paraqitur në mënyrë të strukturuar dhe të bazuar historikisht kërkesat shqiptare për sovranitet, integritet territorial dhe njohje ndërkombëtare.

Shembuj konkretë:

Letra e Ismail Qemalit (1913) shërbeu si një apel diplomatik drejtuar Fuqive të Mëdha për njohjen e Shqipërisë së saposhpallur dhe ruajtjen e kufijve të saj natyrorë. Kjo ndihmoi në vendosjen e themeleve të një qeverisjeje të centralizuar dhe të organizuar politikisht, duke afirmuar autoritetin e qeverisë së përkohshme.

Memorandumi në Konferencën e Paqes në Paris (1919) përdori argumente historike dhe diplomatike për të kundërshtuar copëtimin e territoreve shqiptare nga fqinjët, duke mbështetur pretendimet për kufijtë dhe integritetin territorial të Shqipërisë. Ai luajti rol vendimtar në përpjekjet për të fituar njohjen ndërkombëtare dhe për të legjitimuar shtetin shqiptar para Fuqive të Mëdha.

Artikulli i L'illustration dhe opinioni i Lord Hobhouse (1917) kontribuan në ndryshimin e perceptimit ndërkombëtar mbi shqiptarët, duke evidentuar unitetin kombëtar, bashkëjetesën fetare dhe identitetin kulturor. Kjo ndihmoi në afirmimin e legjitimitetit të Shqipërisë dhe mbështeti kërkesat për njohje dhe respektim të kufijve.

Pra, dokumentet shërbyen si instrumente diplomatike dhe politike që siguruan njohje ndërkombëtare, legjitimuan qeverinë shqiptare dhe ndihmuan në ruajtjen e kufijve, duke përforcuar themelet e shtetit shqiptar në periudhën e pasluftës Ballkanike.

- d) Analizoni rolin e unitetit kombëtar dhe të identitetit fetar në dokumente, duke krahasuar ndikimin e tyre në stabilitetin dhe mbrojtjen e shtetit. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Në dokumentet e analizuar, uniteti kombëtar dhe identiteti fetar shfaqen si dy elemente thelbësore, por me ndikime të ndryshme në stabilitetin dhe mbrojtjen e shtetit shqiptar.

Roli i unitetit kombëtar: Të tre dokumentet theksojnë fuqimisht bashkimin e shqiptarëve përtej dallimeve fetare si bazë e krijimit dhe konsolidimit të shtetit. Letra e Ismail Qemalit dhe memorandum i Konferencës së Paqes në Paris nënvizojnë se populli shqiptar, pavarësisht se i përket myslimanëve, katolikëve apo ortodoksëve, ka një histori të përbashkët rezistence ndaj pushtuesve dhe aspiron për një shtet të pavarur dhe të integruar. Artikulli i L'illustration dhe opinioni i Lord Hobhouse vlerësojnë se bashkëjetesa fetare dhe solidariteti kombëtar kanë qenë karakteristikë e përhershme e shqiptarëve, duke garantuar qëndrueshmëri dhe unitet në periudha të vështira. Kjo ndihmoi në stabilitetin e brendshëm, sepse shmangte përçarjet fetare që fqinjët shpesh përdornin për të justifikuar pretendimet territoriale.

Roli i identitetit fetar: Në këto dokumente, identiteti fetar nuk është faktor përçarës, por tregohet si element i harmonizuar brenda unitetit kombëtar. Në vend që të krijonte konflikte të brendshme, diversiteti fetar shfaqet si një aspekt i pluralizmit shqiptar, që forcon aftësinë për bashkëpunim dhe për të përballuar kërcënimet e jashtme. Kjo qasje diferencohet nga fqinjët ballkanikë, ku shpesh përdorej religjioni për të justifikuar shtrirjen territoriale mbi popullsi me besime të ndryshme.

Uniteti kombëtar shërbeu si gurthemeli për konsolidimin e shtetit dhe mbrojtjen e kufijve, ndërsa diversiteti fetar u integrua në këtë unitet, duke forcuar kohezionin dhe stabilitetin politik të brendshëm. Ndikimi i kombësisë mbi stabilitetin dhe mbrojtjen ishte vendimtar, sepse pa një identitet të përbashkët, qeveria e re shqiptare nuk do të kishte legjitimitet të mjaftueshëm për të negociuar me Fuqitë e Mëdha dhe për të mbrojtur territorin kundër presioneve të fqinjëve.

Në mënyrë sintetike, dokumentet tregojnë se bashkimi kombëtar mbi bazën e identitetit kulturor dhe jo ndarjeve fetare ishte një strategji kyçe për ruajtjen e sovranitetit dhe konsolidimin e shtetit shqiptar.

- e) Shpjegoni se si ndikuan kërkesat shqiptare për njohje ndërkombëtare dhe mbrojtje territoriale në politikën ndërkombëtare të Ballkanit në periudhën 1878–1917. **2 pikë**

Përgjigje e saktë

Kërkesat shqiptare për njohje ndërkombëtare dhe mbrojtje territoriale ndikuan në mënyrë të ndjeshme në politikën ndërkombëtare të Ballkanit gjatë periudhës 1878–1917, duke krijuar një ekuilibër të ndërlikuar midis Fuqive të Mëdha dhe interesave të shteteve fqinje.

Pas Kongresit të Berlinit në 1878, ku territore shqiptare u cënuan nga ndarja e Shqipërisë mes Serbisë, Malit të Zi dhe Greqisë, shqiptarët reagues me Lidhjen e Prizrenit, duke shfaqur për herë të parë një mobilizim politik dhe ushtarak për mbrojtjen e kufijve. Kjo organizatë u bë një referencë për Fuqitë e Mëdha, duke treguar se shqiptarët kishin një unitet kombëtar dhe qëllime të qarta për sovranitet territorial, gjë që detyroi diplomatët evropianë të merrnin parasysh pretendimet shqiptare në negociatat ndërkombëtare.

Shpallja e Pavarësisë në 1912 dhe kërkesat e drejtuara nga Ismail Qemali për njohje ndërkombëtare, si dhe memorandum i përfaqësuesve shqiptarë në Konferencën e Paqes në Paris (1919), treguan se shqiptarët ishin të gatshëm të argumentonin të drejtën e tyre historike, etnike dhe kulturore për integritet territorial dhe sovranitet. Kjo ndikoi në politikën e fqinjëve: Serbia, Greqia dhe Mali i Zi duhej të rishikonin pretendimet e tyre ndaj territoreve shqiptare, sepse ndërkombëtarët filluan të konsideronin shqiptarët si një popull me të drejta të ligjshme për shtet të pavarur.

Për më tepër, dokumentet shqiptare përdorën argumente diplomatike dhe historike, duke përforcuar perceptimin ndërkombëtar se pa njohjen e Shqipërisë nuk mund të arrihej stabiliteti në Ballkan. Kështu, kërkesat shqiptare nuk ishin vetëm mbrojtje territoriale, por edhe një instrument për të ndryshuar strategjitë e fqinjëve dhe për të orientuar politikën e Fuqive të Mëdha, duke imponuar respektimin e kufijve shqiptarë si një kusht për paqen rajonale.

Kërkesat shqiptare për njohje ndërkombëtare dhe ruajtje të territorit shërbyen si një aksion diplomatik dhe politik që ndikoi në marrëdhëniet ndërfqinjësore dhe në vendimmarrjen e Fuqive të Mëdha, duke afirmuar shqiptarët si aktorë të rëndësishëm në politikën ballkanike të periudhës 1878–1917.